

Zulxumor ACHILOVA,
O‘zDJTU Roman-german filologiyasi fakulteti katta o‘qituvchisi
E-mail: achilova.zulxumor@mail.ru

SamDCHTI professori A. Shamaxmudova taqrizi asosida

LEXICAL AND STYLISTIC DIFFICULTIES IN TRANSLATING POLITICAL SPEECH FROM SPANISH INTO UZBEK AND THE POSSIBILITIES OF OVERCOMING THEM

Annotation

Using the example of this article, the lexical and stylistic difficulties of translating Spanish political discourse into the Uzbek language and the possibilities of overcoming them are discussed. This scientific research is relevant when studying foreign languages. Based on the results of scientific work, the difficulties arising from the lexical and stylistic characteristics of the translation of political speech into the Uzbek language and the ways to solve them were studied. In the translation process, the translator has to overcome many psycholinguistic difficulties associated with the full implementation of speech activity. It is argued that teaching translation is impossible without developing future specialists' perceptual abilities, concentration, memory, hypothesis, thinking and other abilities. In addition, the translator must be able to correctly convey the general meaning of the text, even if he does not know the translation of some words in the text, and the features of translating oral text are also discussed.

Key words: work, translator, interpreting, term, skill, sparse, work, phonetic and lexical difficulty.

ЛЕКСИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕЧИ С ИСПАНСКОГО НА УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Аннотация

На примере данной статьи обсуждаются лексико-стилистические трудности перевода испанской политической речи на узбекский язык и возможности их преодоления. Данное научное исследование актуально при изучении иностранных языков. По результатам научной работы изучены трудности, возникающие при лексико-стилистических особенностях перевода политического дискурса на узбекский язык, и пути их решения. В процессе перевода переводчику приходится преодолевать множество психолингвистических трудностей, связанных с полноценным осуществлением речевой деятельности. Утверждается, что обучение переводу невозможно без формирования у будущих специалистов перцептивных (рецептивных) способностей, концентрации, памяти, гипотезы, мышления и других способностей. Кроме того, переводчик должен уметь правильно передать общий смысл текста, даже если он не знает перевода некоторых слов в тексте, а также обсуждаются особенности перевода устного текста.

Ключевые слова: труд, переводчик, устный перевод, термин, навика, редкий, слово, фонетические и лексические трудности.

ISPAN TILI SIYOSIY NUTKINI O‘ZBEK TILIGA TARJIMA KILISHDA LEKSIK, STILISTIK QIYINCHILIKLARI VA UNI YENGIB O‘TISH IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqola misolida ispan tili siyosiy nutqini o‘zbek tiliga tarjima qilishning leksik, stilistik qiyinchiliklari va uni yengib o‘tish imkoniyatlari haqida fikr yuritiladi. Ushbu ilmiy izlanish chet tillarini o‘rganishda dolzarb hisoblanadi. Ilmiy ish natijasiga ko‘ra siyosiy diskursini o‘zbek tiliga tarjima qilishda leksik, stilistik xususiyatlarida uchraydigan qiyinchiliklar va ularning yechimlari o‘rganib chiqiladi. Tarjimoni amalga oshirish jarayonida tarjimon nutq faoliyatini to‘liq amalga oshirishi bilan bog‘liq ko‘plab psixolingvistik qiyinchiliklarni yengib o‘tishiga to‘g‘ri keladi. Bo‘lajak mutaxassislarda perseptiv (qabul qilish), diqqatni jamlash, xotirada saqlash, faraz qilish, fikrlash va boshqa qobiliyatlarni shakllantirmasdan turib, tarjimaga o‘rgatish mumkin emasligi haqida fikr muloxazalar keltirib o‘tiladi. Shu bilan bir qatorda tarjimon matndagi ba‘zi so‘zlar tarjimasini bilolmay qolgan xolatda xam matnning umumiy ma‘nosini to‘g‘ri bera olishi kerakligi va og‘zaki matn tarjimasining o‘ziga xos xususiyatlari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: mehnat, tarjimon, og‘zaki tarjima, termin, bilim, noyob, so‘z, fonetik va leksik qiyinchilik.

Kirish. Ushbu maqolada ispan tili siyosiy nutqini o‘zbek tiliga tarjima qilishning leksik, stilistik qiyinchiliklari va uni yengib o‘tish imkoniyatlari haqida fikr yuritiladi. Ushbu ilmiy izlanish chet tillarini o‘rganishda dolzarb hisoblanadi. Ilmiy ish natijasiga ko‘ra siyosiy diskursini o‘zbek tiliga tarjima qilishda leksik, stilistik xususiyatlarida uchraydigan qiyinchiliklar va ularning yechimlari o‘rganib chiqiladi. Tarjimoni amalga oshirish jarayonida tarjimon nutq faoliyatini to‘liq amalga oshirishi bilan bog‘liq ko‘plab psixolingvistik qiyinchiliklarni yengib o‘tishiga to‘g‘ri keladi. Bo‘lajak

mutaxassislarda perseptiv (qabul qilish), diqqatni jamlash, xotirada saqlash, faraz qilish, fikrlash va boshqa qobiliyatlarni shakllantirmasdan turib, tarjimaga o‘rgatish mumkin emasligi haqida fikr muloxazalar keltirib o‘tiladi. Shu bilan bir qatorda tarjimon matndagi ba‘zi so‘zlar tarjimasini bilolmay qolgan xolatda xam matnning umumiy ma‘nosini to‘g‘ri bera olishi kerakligi va og‘zaki matn tarjimasining o‘ziga xos xususiyatlari haqida so‘z yuritiladi.

Matndagi semantik va his-tuyg‘uli mazmunning jamiki obyektiv hajmini anglab yetish imkonini beruvchi bilim va

estetik idrok saviyasiga ega bo'lish retseptor sifatida chiqadigan tarjimon uchun juda muhimdir. Mabodo, tarjimon bilimlarining zaxirasi cheklangan, his-tuyg'uli tafakkuri zaif bo'lsa, matnni idrok etish qobiliyati unda yetishmay qolishi mumkin. Agar tarjimon ushbu kamchiliklarga giriftor bo'lmagan bo'lsa, asliyati nisbatan to'liq idrok etadi. Matnni idrok etish darajasidagi farq va ushbu jarayonning individual-shaxsiy jihatdan o'ziga xosligida tafovut bo'lishi tufayli bitta asliyati ayni bir vaqtda turlicha va aytarli ekvivalent tarjimalari yuzaga keladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Tarjima haqida ilk nazariy fikrlar dastlab qadim Rimda yuzaga kelgan edi. Yunon va lotin tillarini mukammal bilgan Aristotel, Sitseron va Goratsiy tarjima jarayonida so'z ketidan quvish yaramaydi, ularning ma'no ifodalarini avval tarozida o'lchab, keyin tarjima qilish ma'qul, degan fikrni bildirganlar. Keyinchalik Italiyada Bartolomeo va Manetti, Fransiyada dyu Belle va Malerb, Angliyada Bekon va Drayden, Germaniyada Gyote va Gumboldt, Rossiyada Lomonosov va Sumarokov tarjima xususida o'z nazariy tushunchalarini bildirib o'tganlar.

Bugungi kunda xalqaro aloqalar shu qadar jadal kechib bormoqdaki, tarjima qilinishi kerak bo'lgan hujjatlar soni (asliyat hajmi) kun sayin ko'payib bormoqda. So'nggi yillarda og'zaki tarjimaning ham, yozma tarjimaning ham hajmi sezilarli ravishda ortib ketdi. Tarjimonlar safiga qo'shilganlar soni ko'paydi. Hozirgi davrda XXI asrning zamonaviy tarjimashunosligiga juda ko'plab o'zbek tarjimonlari va lingvistlari o'z hissalarini qo'shmoqda. Bulardan Xurshid Davron, Muhammad Ali, Ibrohim G'afurov, Qudratxon Musayev, Abduzuhur Abduazizov, Najmiddin Komilov, Ibrohim G'afurov, Begoyim Xolbekovalarni aytib o'tish lozim. Shavkat Bo'tayev, Abbas Irisqulov, Abdulkay. Ismoilov, Omon Mo'minov, Nosir Qambarov, Abduzuhur Abduazizov singari zahmatkash olimlarning darsliklari talabalarining xorijiy tillarni va tarjimonlik faolitetini o'rganishlarida asosiy qo'llanmalardan biri sifatida xizmat qilmoqda.

Tarjimashunoslikning o'ziga xos nazariya sifatida rivojlanishiga taniqli tilshunos va tarjimashunos olimlar V. Komissarov, A. Fyodorov, L. Barxudarov, Ya. Retsker, G'. Salomov, Q. Musayev, Yu. Nayda, J. Ketford va boshqalar katta hissa qo'shdi. N. K. Garbovskiyning «Teoriya perevoda» (2004), S. B. Veledinskayaning «Kurs obshey teorii perevoda» (2010), B. Shu bilan bir qatorda Peres Galdos, Garcia Yebra (1983), Luis de Leon, Xuan de Valdes, X. Kadalso, X. Garsia Malo, Xose de Vargas Ponce, Xuana Antonio Peliser kabi ispan olimlari xam tarjima nazariyasiga katta xissa qo'shib kelmoqdalar. [2, 310-315]

Tadqiqod metodologiyasi. Tadqiqotda adekvat holatda o'rganishni ta'minlashga qaratilgan metodlar majmui: nazariy tahlil, chog'ishtirma tahlil, leksik, stilistik tahlil qo'llanildi.

Shu o'rinda ispan tili siyosiy nutqini o'zbek tiliga tarjima qilishning leksik, stilistik qiyinchiliklari va uni yengib o'tish imkoniyatlari xaqida bir necha ma'lumotlar va fikr – muloxazalar bilan o'rtoqlashishga xarakat qilamiz. Ba'zi xollatlarda tarjimon matnning so'zlarini chiqara olmaydigan holatlarga duch keladi. Bu uchta sababga ko'ra sodir bo'lishi mumkin: **a)** uskunalar yaxshi ishlamaydi (naushniklar va boshqalar. **b)** tarjimon ispan tilining tegishli milliy versiyasining fonetikasi bilan tanish yemas (Argentina, Kuba va boshqalar.), tarjimon fonetik jihatdan noma'lum yoki kam ma'lum bo'lgan so'zni aniqlay olmaydi. Texnik muammolarni bartaraf etish, albatta, tarjimonning mahoratiga bog'liq emas, garchi bu holda tarjimonning maxorati katta rol o'nadi.

Atib o'tishimiz lozim ki ispan tilining tegishli milliy versiyasining fonetik xususiyatlarini bilmaslik tufayli matnni yomon tushunishning oldini olish mumkin. Buning uchun

tarjimon ispancha nutqni barcha variantlarida tinglab tajriba orttirishi kerak. Bu maqsadda, radio, yozuvlar va ispan tilida barcha milliy variantlarining ona tili bilan, ayniqsa, og'zaki nutqda ishlatiladigan so'zlar va so'z birikmalari bilan yaqindan tanishib borishi lozim bo'ladi. Shu bilan birga talaffuzda yo'qoladigan fonema variantlariga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Kuba talaffuzida, masalan, intervokallik tufayli so'z oxirida "d" tovushi yo'qoladi, "s" tovushi esa deyarli ko'p undoshlardan oldin yo'qoladi va hokazo. Natijada, tajribasiz quloq uchun, masalan, bunday iboralar ma'noga ziddir, "nos paragon" va "no pagaron" hech qanday farq qilmaydi. Tilning mos variantidagi qaysi affiksalar odatda yo'qolib ketishini bilgan holda, ularga e'tibor qaratib, so'zni aniqlashimiz mumkin bo'ladi. Ispan tilining barcha milliy fonetik variantlarini ongli ravishda o'rganish bu tartibdagi qiyinchiliklarning oldini olishga qaratilgan usullardan biridir [2].

Taxlil va natijalari. Yaxshi tarjimon asosan ikki holatda yetarli tanish bo'lmagan so'zlarni fonetik aniqlashda qiyinchiliklarga duch keladi: a) maxsus atamalarni tarjima qilganda, b) Isimlarni tarjima qilganda.

Agar nomlar bizga begona bo'lsa, ba'zan uni eshitish xam juda qiyin: bunday hollarda kontekst yordam bermaydi va bir tovushni boshqasi bilan almashtirish bitta to'g'ri nomni boshqasiga aylantirib yuborishi xam mumkin, shuningdek, ushbu so'z tilda mavjud yoki mavjud bo'lmashligi xam mumkin. Bu qiyinchilikni bartaraf etish uchun, yoki hech bo'lmaganda, uni kamaytirish uchun, tarjimon:

1) shaxslar ismlari va bu mavzu bilan bog'liq zikr qilinishi mumkin bo'lgan geografik obyektlar nomlari, shuningdek, muhokama qilinayotgan mavzu bilan juda yaxshi tanish bo'lishlari lozim. Xamda ilmiy Kongressda muhokama qilinadigan mavzu bilan bog'liq olimlar ismlarini bilishi zarur (buning uchun, agar diqqat bilan tegishli sohaga oid malumotlarning adabiyotlar ro'yxatidan kerakli ma'lumotni izlab topib, bir ikki ma'lumotlarni o'rganib chiqish kifoya; albatta, bu familiyalarni eslab qolishingizga hech qanday ehtiyoj yo'q, ularning asosiy mavzuga oid fikrlarini yoki ularning familiyasini bilish kifoya.

2) Shu bilan bir qatorda Ispaniya mamlakatlariga oid umumiy familiyalarni bilish yaxshi natijalarga olib keladi, buning uchun quyida keltirilgan malumotga etiborni qarating:

López-Amo, Muñoz Jiménez Millas, Alfredo Arroyo, José Sureda Blanes, Felipe Climent Ferrer, Francisco Sobrao Mar-tínez, Francisco Azorín Poch [pok], Francisco Baldiz, Carlos Sempau, Pedro Gironella Pous, Alfonso López-Galvá, Mi-guel Sales Vázquez, Fernando Aguirre de Cárcer, Héctor López. [1, 23-28]

Isimlari o'zbek tiliga tarjima qilganimizda ismlar ispan tili talaffuziga asoslangan bo'lishi kerak (Lotin Amerika davlatlari talaffuziga emas): "ll" [y] tovushi orqali talaffuz qilish kerak, (Argentina va Urugvayda "ll" [y] tovushini [j] ga yaqin talaffuz qilishadi); har so'zda "ll" tovushini [y] orqali talaffuz qilish kerak [j], [z] va boshqa tovushlar orqali emas. Tarjimon faqat tovushlarni qayta eshitish bilan cheklanmasligi kerak, o'sha tovushni og'zaki talaffuz qilib, ularni transkrip harflar bilan to'g'ri talaffuz qilishlari kerak bo'ladi: Lavalle [Lavaye] so'zi Argentinada [Lavaje] talaffuz qilinadi, Muñoz familiyasi "Munyo", ispancha talaffuzga nima yaqin bo'lardi, [munoz] yoki [mun'jos]. Valladolid rus tilida [ba] talaffuz qilinmaydi (ispan tilida aksincha), lekin juda boshqacha talaffuz xosil bo'lishi mumkin [valyadalit], [valladolid], bunday xollarda ushbu so'zni takrorlab tug'ri talaffuz chiqarishga xarakat qilish lozim xamda transkrip yozuvlariga etibor qaratish maslaxat beriladi[3].

Xulosa va takliflar. Tarjimon og'zaki tarjima jarayonida lug'atlar, ma'lumotnomalar, ensiklopediyalarga kira

olmaydi. Bu o'ziga xos leksik va stilistik qiyinchiliklarga olib keladi, uni bartaraf etish uchun bir necha ish usullarini birlashtirish kerak bo'ladi.

1). Tarjimon faoliyatiga tayyorlanayotgan talaba ilmiy xarakterdagi Kongress va konferensiyalarda chiqishlarning barcha so'z boyligini chuqur o'rganishi kerak bo'ladi. Bunday so'zlar, siyosiy (yoki ilmiy) so'zlar bilan bir qatorda maxsus bo'limga bag'ishlangan qo'llanmalarda chop etib boriladi.

2). Tarjimon muayyan maxsus sohaga oid matnlarni tarjima qilish bilan shug'ullanib borsa maqsadga muvofiq xsoblanadi (masalan, ilmiy Kongressda, bir xil soxaga ixtisoslashgan bo'limlarda),

Ispan tilidagi matnidagi so'zlarining so'zma-so'z stilistik tarzda tarjima qilinishi ko'pincha ispancha matnni anglatuvchi mazmunga to'g'ri kelmaydi: siz stilistika me'yordan chetga chiqasiz, bu qabul qilinishi mumkin bo'lmagan normalarga nisbatan, qandaydir g'alati yoki ba'zan kulgili ma'no xosil qilish extimollariga xam olib keladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, tarjimon notiqlik matni bilan to'qnash ketganida, ayniqsa, so'z brikmalari, matinga oid iboralar, kerakli sinonimlar kabilardan unumli foydalanishi kerak, lekin faqat ma'lum darajada foydalangandagina milliy

rang-baranglik saqlanib qoladi. Ispan tili siyosiy nutqini o'zbek tiliga tarjima qilishning leksik, stilistik qiyinchiliklarini yengib o'tish imkoniyatlari xaqida fikr yuritilar ekan bir necha masxatlarini keltirib o'tishimiz mumkin: Masalan, ilmiy kongresslarda tez-tez ma'ruza tezisleri chop etiladi. Tezislar bilan dastlabki (tarjima qilishdan oldin) tanishish sizga hisobotning asosiy g'oyasini oldindan tushunishga imkon beradi. Agar tezislar bo'lmasa, lekin nutq mavzusi ma'lum bo'lsa (yoki hech bo'lmaganda yig'ilishda muhokama qilinadigan mavzu), tarjimon so'zga chiqmoqchi bo'lgan shaxsning ishini oldindan o'qib chiqishi mumkin. Ushbu malumotlardan muhokama qilinadigan muammolar bilan yaqinroq tanishish va muammolarga muallifning nuqtayi nazarini bilish mumkin. Shu bilan bir qatorda tarjimon uchun siyosiy nutqning asosiy g'oyasini oldindan tushunishi, siyosiy arboblal ismlarini bilish va kongress oldi beriladigan ma'lumotlar matniga oid adabiyotlar ro'yxatidan topishga etibor qarotishi, muxokama qilinadigan mavzu xaqida to'liq malumotga ega bo'lishi ispan tili siyosiy nutqini o'zbek tiliga tarjima qilishda xar qanday qiyinchiliklarini yengib o'tish imkoniyatlarini yaratib beradi[4].

ADABIYOTLAR

1. Achilova Z. P. Sinxron tarjima jarayonida murakkab morfologik hodisalar va sintaktik konstruksiyalarning o'ziga xos xususiyatlari //образование наука и инновационные идеи в мире. – 2023. – т. 31. – №. 2. – с. 23-28.
2. Achilova Z. P. Tarjima qilish qiyin bo'lgan murakkab morfologik hodisalar va sintaktik konstruksiyalarning o'ziga xos xususiyatlari //journal of innovations in scientific and educational research. – 2023. – Т. 6. – №. 2. – С. 310-315.
3. Achilova Z. P. Tarjimashunoslik nazariyasi mutaxassisligi fanlariga bag'ishlangan zamonaviy darsliklar yaratishning ahamiyati //journal of innovations in scientific and educational research. – 2023. – Т. 6. – №. 2. – С. 316-318.
4. Achilova Z. P. Og'zaki matn tarjimasining fonetik va leksik qiyinchiliklari va uni yengib o'tish imkoniyatlari //pedagogs jurnali. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 170-178.
5. Ачилова З. П. Применения метода корректирующей компенсации при переводе политических выступлений //journal of innovations in scientific and educational research. – 2023. – Т. 6. – №. 2. – С. 319-322.
6. Achilov S. Leksik kompetensiyani takomillashtirishda ispan tili affikslarining transpozitsion va funksional xususiyatlari (ispan tili misolida) //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. B6. – С. 682-688.
7. Achilov Sh. Sh. O'., Achilova M. Sh. Q. Leksik kompetensiya hamda kommunikativ kompetensiya masalasiga doir ba'zi fikr va mulohazalar //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 7. – С. 157-163.